

POETICA LUI NICOLAE DABIJA

Moto: „Poezia este trandafirul ce creşte
în potirul de aur – sufletul frumos”
(Mihai Eminescu)

Abstract. This paper interprets Nicolae Dabija’s „ars poetica”. The poet is known to be the leader of the generation of the 70s. His poetry is viewed in the context of modernist paradigm. The paradox of Dabija’s poetic pattern is revealed in his attempt to establish eclectic poetics in which elements of the „pure poetry” will interpenetrate with Messianic poetry. The author illustrates the evolution of Dabija’s poetic concept from one volume to another arguing that by the 1989 while fighting censorship Dabija was an Orphic poet and after the declaration of independence he became a Messianic poet.

Keywords: ars poetica, Orphic poet, Messianic poet, modernist canon, evasive poetry, subversive poetry, freedom of imagination, freedom of „the insane”, censorship, artistic truth.

Definirea artei poetice, la Nicolae Dabija, este o condiție intrinsecă a modului său de a fi în poezie. De la un volum la altul, artele poetice exprimă o conştiinţă individuală asupra problemelor de creație, identificând de fiece dată statutul poetului şi al poeziei, particularitățile universului său artistic, pe scurt, relațiile lui cu viața şi moartea. Fără îndoială, chiar şi cu o cultură poetică adusă la zi, este foarte dificil să descoperi ceva nou în teoria poeziei, pentru că, în ultimă instanță, nimic nu e nou sub soare! Poeții cu intuiție excepțională sunt, de regulă, originali în explorarea virtualităților cuvântului, în exprimarea, în cazul lui Dabija, a văzutului nevăzut.

BDD-A6767 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:09 UTC)

Poezia poeziei e, înainte de toate, o busolă în lumea lui imaginară chiar începând cu „Ochiul al treilea” (1975). Din start, „ars poetica”, neobişnuit de impetuoasă, abundentă în expresii plastice, este cheia cu care descifrăm mesajul poetului: „De la un timp, din ce în ce mi-e mai greu/ să deosebesc realul de vis, ceara din lună/ de ceara din plopi –/ ameţitor, ameţitor se-nvârt în jurul meu/ lucrurile văzute cu al treilea ochi” („Ochiul al treilea”). Ceea ce contează pentru poezia sa, e, în primul rând, un nou punct de vedere asupra lucrurilor, dar, zice poetul, „nu lucrurile întâmplate le cânt/ ci pe cele care-aş fi vrut să se-ntâmple” („Eseu”). Poezia, mai apoi, are funcţia anticipării unei lumi virtuale, a idealurilor ei.

Poezia e libertate în imaginaţie, un joc, un răsfăţ al fanteziei, căci în loc de cuvinte, poetul pune „fâşii de soare” ca cititorul să treacă „de la cuvânt la cuvânt,/ ca flacăra de la lumânare la lumânare”. Lucrarea în cuvânt e o munca de a prinde ideea, osânda de a exprima inefabilul ei: „Se pierd, se mută, Doamne, cum,/ acele linii, ca-ntr-o ceaţă adâncă,/ dincolo de care cuvintele nu mai pot exista,/ pe când sensurile există încă.// Inexprimată rămâne ideea/ şi sângele veşnic, fierbintele;/ risipă de cuvinte e poezia,/ risipă de poezii sunt cuvintele”. Într-o altă definiţie, poezia este explorarea, la nesfârşit, a lexicului în care să circule sângele fierbinte al poetului, iar de aici şi convingerea că adevărata poezie pe câmpul de luptă se scrie: „Poeţi care-ş scriu poeziile-n săli de lectură/ şi poeţi care şi le scriu pe câmpul de luptă/ cu propriul sânge: pădurile/ cântate de ei înfrunzesc”. Poetul cântă poezia care e forţa generatoare de viaţă. În cuvinte puţine, poezia trebuie să fie multă: „Să scrii poezii lungi/ cu cuvinte puţine…” Imperativul categoric al artei sale e să sporească „lumina”: „Scriind – să sporeşti/ ale foii lumine!”.

Poezia are funcţia de a transforma, ea trebuie să prindă magia cu care „… frunza;/ pe luturi/ doar cu privirea/ ai putea să o scuturi”, cu care: „Salcâmii, în vânturi,/ îşi scutură spinii”. Poezia, în spirit neoromantic, este un dat divin, e idealul, „luceafărul clar” etern „pe zare”, e darul sacru, pentru că e „preasfânt,/ văzduhul dintre fruct şi floare”, ea este expresia preaplinului existenţial, este „ură” şi „iubire”. Poezia nu numai că redimensionează lucrurile, dar şi le interiorizează: „Privesc lucrurile printr-o lacrimă,/ ca printr-o lupă le văd mărite –/ iată câmpiile, iată frunzele,/ cum îmi par nesfârşite!// De câmpiile acestea, de frunzele acestea/ sufletul meu mi se umple” („Eseu”). Iată de ce poezia e peisaj al sufletului, iar poetul, un fidel caligraf al ei: „Acestor peisaje ale sufletului/ eu le sunt fidel caligraf”; poemul e „scris cu o pană de înger”; „poezia e o bucuroasă tristeţe”; „Poemul e-o taină, e ca un secret,/ din care nimeni nimic n-a aflat”; poemul adevărat e poemul anonimului, iar într-o manieră în stil nichitastănescian, poetul râvneşte: „Să sune literele aşa,/ când le vei spune frumoaselor,/ de parcă ţi-ar curge grâu/ prin măduva oaselor” sau: „Poeţi din toate ţările, uniţi-vă!/ să scriem toţi o poezie, una…/ Poeţii vor dispărea: într-o zi,/ când poezia va fi făcută de toţi”. În ultimă instanţă, poetul, identificat cu textul, declară hotărât: „Nu-s poet, sunt/ cel născocit de poeme”.

În tradiţia antiliteraturii, la modă nu numai în Occident, poezia e concepută ca „jurnal liric”: „Nu răsfoi această carte/ ca şi cum nimic nu-i spus:/ între paginile şase şi şapte/ atâtea foi, cititorule, nu-s.// Nu citi prea repede filele,/ s-ar putea frumuseţea să-ţi scape./ Printr-o ureche de ac trec cămilele/ către proverbe să se adape.// Poetul

BDD-A6767 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:09 UTC)

e cel care iar şi iar –/ cu viaţa lui toată risipă –/ din răsputeri, în fiece seară,/ reţine-nserarea cu-o clipă" („Jurnal"). El vrea ca să scrie „o poezie, să palpite ca inima…".

În al doilea volum, „Apă neîncepută" (1980), „imago mundi" e modificată fundamental. Tema – poetul şi poezia – este reluată şi perpetuată şi cu mai mare insistenţă. Sunt invocate figuri emblematice ale literaturii române (Varlaam, Dosoftei, Ureche, Costin, Neculce, Cantemir, Mihai Eminescu, Grigore Vieru), ale istoriei şi culturii naţionale şi universale (Ioan vodă cel Cumplit, Homer, Ianis Riţos, Pablo Neruda etc.). Este timpul când apelul la istorie devine unica şansă a artistului de a vorbi despre prezent, o modalitate evazivă de implicare în problemele cu adevărat stringente ale regimului totalitar. Nu întâmplător, poetul, un ziler al Istoriei, are teamă de o carte care ar cuprinde toate versurile ce încă nu le-a scris: „Mi-e teamă de o carte (o văd adesea şi-n vis),/ pe care aş deschide-o-nfrigurat/ şi-n paginile ei aş da deodat/ de toate versurile ce încă nu le-am scris.// De care sufletul mi-i însă îmbibat:/ precum de apă un burete; şi solie –/ din partea lor – mi-i orice vis curat,/ şi mi-i devreme ora cea târzie.// Parcă mă văd citind – în acea carte/ doar pân la mijloc orice poezie/ ştiind ce-i scris, deodată mai departe,/ cum dintr-un rând poemu-întreg învie.// Şi ochii-ar luneca, pustii de gânduri –/ ca peste un destin ce se amână –/ peste acele, dragi şi sfinte, rânduri,/ precum transcrise de-o străină mână.// Nescrise foi se vor sălbătici-n sertare;/ şi în amurguri vechi, cu iz amar, –/ eu cartea ceea-aş răsfoi-o, arare:/ ca osânditul propriul dosar" („Mi-i teamă de o carte").

După exuberanţa luminii din volumul de debut, lucrurile sunt văzute cu totul altfel, cu un ochi, în expresia poetului, „înăuntru îndreptat". Ochiul lăuntric vede ce „alţii n-au să vadă" („Cum ochiul ţi-e înăuntru îndreptat"). Răsturnarea de viziune nu trebuie înţeleasă ca un joc gratuit. O expresie inspirată: „trece POEMUL cu-n poet în dinţi" („Poemul") nu e un exerciţiu lingvistic, banal, ci este formula esenţializată a raportului dintre fiinţă şi timp sau timp şi fiinţă, trecerea poemului în timp sau a poemului identificat cu poetul.

Libertatea fanteziei din „Ochiul al treilea" e înlocuită de libertatea „nebunului". Metamorfoza cea mai evidentă e în ciclul „Săgeată înfiptă-n aer", unde poetul e deja un virtuoz al scrisului evaziv, uneori chiar subversiv. Ochiul lăuntric vede un soare „trecând/ mai sus de arbori, mahmur,/ parcă-l ţineau nişte cângi,/ să nu zboare prea sus", planeta e „de placaj/ ori de tablă". O precizare se impune totuşi. Libertatea fanteziei este exaltată şi exersată ingenios cu un fals sentimentalism, pentru a recurge programatic la un registru de aluzii echivoce, la o simbolistică plină de ambiguităţi şi ambivalenţe. Imaginea lumii în eclipsă (în alt plan, a societăţii comuniste a anilor '80 cu toate pseudovalorile ei) este sugerată de vânătoarea simbolică, de soarele făcut cu indigoul şi planeta de placaj; ultimul centaur e rănit de moarte, grifonii nu-şi mai au locul decât în mitologii; lupoaicele aleargă, fătând din mers, iar „puiul de lup/ linge ţeava armei, senin", care „fumegă/ de moartea lupoaicei din spini"; „…dealurile gâfâie ostenite/ şi, obosită,/ frunza răsare"; eul poetic nu mai poate deosebi vuietul motoarelor de vuietul mării; păsările sunt surde, nu mai pot zbura, nici cânta şi e „atât de trist, încât/ motanii, diabolici,/ ce le pândesc, prin curţi,/ devin, brusc, melancolici.// Aceştia, însă, iată-i:/

BDD-A6767 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:09 UTC)

le-nfulecă de tot, –/ înlăcrimați, ştergându-se/ cu cântul lor pe bot" („Păsări surde"). Este, cum s-ar spune, imaginea lumii în derivă, „o Arcadie în negativ". Falsul sentimentalism al aparențelor ascunde esența creatorului angajat, dramele şi tragediile lui în „cea mai fericită țară".

Chiar şi temele (care făceau „pasabile" manuscrisele la editură) Dabija le spală nichitastănescian, „cu eleganță" (cum observa Nicolae Manolescu). În cazul cu pretinsele motive realist-socialiste, cu cântăreții libertății, Ianis Rițos, Pablo Neruda, Nazâm Hikmet, Victor Jara şi alți idoli ai generației şaptezeciste, lucrurile nu sunt deloc simple precum par la prima vedere. La o lectură mai atentă a poemelor, profetul, rămas singur în fața lui Moloh, e mut; libertatea de creație e un ideal fantezist, „poetul libertății" (fără motoul ca o pavăză) este tratat ca inamic tocmai într-o societate închisă, cum era cea comunistă.

În literatura din toate timpurile, „nebunul" este cel care spune adevărul până la capăt. La Dabija libertatea în zborul fanteziei duce (în „Săgeată înfiptă-n aer") la libertatea unui joc al nebunilor. Eul poetic, un fals naiv, vede un soare bătrân, zgâriat de păsări, care s-a răcit de tot, pe care „un nebun îl trage de raze, în jos"; „iată, unul tunde, cu-n foarfece,/ soarele de raze,/ aşa părându-i-se mai frumos". Poetul, care îl cântă pe Homer, vede cu ochiul lăuntric ceea ce nu voiau să vadă poeții care îşi sincronizează pulsul inimii cu bătaia de cap a regimului. Vederile ochiului lăuntric echivalau, în anii „stagnării", cu un act de curaj pentru care disidenții erau condamnați la tăcere sau izolați în psihiatrii.

Ca şi poemul lui Liviu Damian „Dar mai întâi…", „curcubeul" lui Grigore Vieru sau „săgețile" lui Petru Cărare, ca să ne limităm doar la câteva exemple strălucite, „săgețile înfipte în aer" au un mesaj deliberat subversiv: „Şi trec şi «demiurgi» (atenție la ghilimele!), mulți, (intercalat între virgule) printre/ (alt vers în scăriță) noi:/ răsar, la semnul lor, pe zare plopii,/ şi stelele înfăşurate-n cârpe –/ lumina cestora să nu le frigă ochii". Aluziile cu demiurgii, cu stelele înfăşurate în cârpe devin şi mai evidente: „Peste iarba, care foşneşte sfielnic/ pe dealul acesta sărac, –/ e întunericul – ca o pernuță de ace/ în care nu mai ai unde înfige un ac". Imaginea apocaliptică a lumii se amplifică: „… latră câini, şi bezna se agită,/ se vede că-i ziuă, – către zare de trece/ dintr-o parte-n alta a cerului,/ trasă de sfori,/ fumegând, o lampă cu sticla de zece!" („Soarele bătrân"). (Trasă pe sfoară şi cenzura cu un moto bine calculat cu oamenii de ştiință şi cu cinci miliarde de ani). Locul luminii din „Ochiul al treilea" îl ia întunericul, bezna; peste Arcadia „Ochiului al treilea" se lasă apocalipsa.

Anume în „apă neîncepută" poetul „vede nevăzutul" (vorba lui Eugen Simion) şi crede cu fermitate că: „Vin vremi când liniştea e la cer strigătoare,/ când cumințenia comite cele mai multe/ erori;/ când tăcerea e mai asurzitoare/ decât scrâşnetul tramvaielor în zori" („Poetul"). Un credo al lui Dabija e că „poeții nu au dreptul la eroare", că „eroarea se plătește scump de tot" („Dreptul la eroare"). Atunci când apelează la figuri emblematice, când evocă, în narațiuni versificate, evenimente şi subiecte istorice, poetul, în mod constant, vede dincolo de „lupta cu amnezia" (Alex Ştefănescu), şi „lupta cu inerția" (Nicolae Labiş), cu poncifele în modul de tratare a actualității. Istoria

BDD-A6767 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:09 UTC)

ca pretext, ca demers artistic onorabil, oferea o anumită şansă „literaturii de sertar". Este adevărat, puțini au văzut în istoria națională ceea ce a văzut Dabija, dar şi mai puțini au lucrat pentru „sertare".

Tema creației, centrală în „Zugravul anonim" (1985), e, de fapt, o abordare/ boicotare delicată a actualității, din perspectiva zilei de astăzi, se pare, o altă modalitate de evadare din, eufemistic spus, „realismul fără margini" (Roger Garaudy). Volumul debutează strategic cu o „ars poetica" fundamental înnoită, o definiție metaforică a naturii ei ludice, o poezie neordinară, pentru contextul basarabean, prin idealitatea şi vidul ei lăuntric:

„Precum un cerc cu centrul în afara sa,
precum o secundă, în care încape Vecia,
precum un cer născându-şi propria stea –
p o e z i a".
(„Poezia")

Alături de această plasticizare insolită a „poeziei pure" se plasează un alt poem, „Rugă", cu ținte clare, dacă e raportată la epocă, în care e exprimată apostolic credința în zădărnicia poeziei, o „nebunie" pentru poezia militantă:

„Rugă-cântec, rugă-plânset, rugă-blestem
(naivă, credulă, nebună)
De aed care speră cu un poem
c-ar face lumea mai bună".

Mai mult, într-un memoriu imaginar, adresat directorului general de produs literatură, poetul, un pălmaş angajat, aduce la cunoştință şefului angajator că „nu e de vină poezia/ că pe planetă s-a scumpit hârtia,/ şi nici poeții nu-s de vină/ dacă cerneală-i mai puțină,/ nu pentru versul lor prelung/ pe-alocuri pixuri nu ajung…/ Nevindecați de poezie,/ îmbolnăviți de veşnicie –/ cu ochii la cea mai tânără stea –/ noi, sancio-panzii/ şi don-quijoții,/ cei ce sperăm cu-un poem c-am putea/ să distragem atenția morții…" („Memoriu"). Sancio-panzii şi don-quijoții sunt poeții în două ipostaze ale „nebuniei", nevindecați de poezie, îmbolnăviți de veşnicie, aceştia râvnesc să amâne moartea cu un cântec. Relația poetului cu moartea revine într-o rescriere a mitului antic al proslăvirii vieții: „Îşi laudă sub arborii ninşi/ viața – unica marfă,/ cu nervii proprii întinşi/ în loc de strune pe harpă". Cu harpa lui cu nervii lui întinşi în loc de strune el stăpâneşte şi modifică lucrurile: „Cum trece – se face, brusc, zi/ în fiecare murmur şi şopot –/ umbra lui cade pe zid, şi zi -/ dul/ se –/ dă/ râ -/ mă/ cu zgomot!". Cântecul lui are puteri miraculoase: „Când cântă:/ o moarte se amână/ şi iarba se face mai verde…/ Cuvintele-arar le îngână/ ca şi cum, de le-ar spune, le-ar pierde…". Cu toate acestea, măcinat de îndoieli, se întreabă „etern – din urma-i, cine vine:/ Euridice sau Infernul?!" („Orfeu"). Dacă e să apelăm şi noi la un palimpsest, apoi rostul poetului, a artei lui e să facă viața

BDD-A6767 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:09 UTC)

frumoasă, bogată cu un trandafir. Într-un joc de ascunselea, poetul, fericit din întâmplare, dar şi trist din când în când, încearcă arghezian să se ascundă de moarte într-un cânt: „Din când în când/ m-ascund de moarte/ în câte-un vers, în câte-un rând,/ convins că dânsa-n altă parte/ coseşte-atunci…/ Din când în când…”.

Conştiința tragică a existenței se reflectă, parcă din perspectiva unui dac, într-un „Post-Scriptum” la „Arta iubirii” de Ovidiu, în care trecerea implacabilă a timpului e măsurată cu iubirea, poeme şi praf: „Când nu rămase în cea iubire/ decât poemele,/ care şi ele mă uitară,/ eram praful ridicat de-o oştire/ mărşăluind pe-un drum de țară”. În gradație descendentă, ideea neantizării inevitabile revine olimpian: „Cea, căreia i-am fost rege şi sclav –/ în ochii celei oşti biruitoare,/ era şi ea un nor de praf/ ce mai iubea-n continuare”. Dar uitarea se depune pe uitare, strat după strat: „Iar încă peste alte veacuri –/ ah!/ oştirea cea mărşăluind pe şesuri/ era şi ea un strat de praf,/ depus peste/ acele/ versuri…” E un poem antologic din multe altele luat aproape la întâmplare.

Contestările poeziei lui Dabija veneau de obicei din partea poeților de curte, deranjați de „poezia pură”, de caracterul ei orfic. După „Zugravul anonim”, criticile devin mult mai vehemente şi vin din direcții diferite, de aici şi ipostaza poetului de luptător pe metereze într-o cetate asediată. Mai cu seamă în „Aripă sub cămaşă” (1989), volum cu un puternic filon publicistic, poezia militantă, învăluită altădată într-o imagistică uşor aluzivă, se declanşează într-un limbaj de tribun.

Acum poetul se declară din neam de clopotari, convins că „de dragoste nu scapi nici după moarte”, un tribun sentimental. Arta lui, menită să anunțe discret direcția militantă, trădează un început de intimizare: „Doru-mi-i de Dumneavoastră:/ ca unui zid – de fereastră” („Poem”). Astfel se face că el îşi reprogramează subiectele, îşi redimensionează timpul şi spațiul, pentru că altfel poezia, în noile împrejurări, e:

„o pasăre captivă ce-a crescut
încât n-o mai încape colivia”.
(„Elegia tristeții din prea din prea multă iubire”)

Chiar şi timpul curge mai repede, sentimentul confruntării cu „marea trecere” devine copleşitor. Un dramatism covârşitor răzbate în poemul „Doină”, intertextualizat după „Odă (în metru antic)” de Mihai Eminescu. Vine un timp în care eul poetic începe să învețe a muri:

„Fost-am, Doamne, tânăr foarte
şi nu mă gândeam la moarte,
şi nu mă gândeam la moarte,
că-mi părea aşa departe.

Când râdea cu gura tristă
şi-mi făcea semn din batistă,

BDD-A6767 © 2013 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:09 UTC)

îmi ziceam că nu există,
îmi ziceam: ea nu există.

…Râu-şi poartă valul lin,
şi-aştept zile cu senin,
şi-aştept zile cu pelin,
le aştept şi nu mai vin.

Da-n acele vremi cu soare
Nu ştiam c-atunci când moare
Singur, Doamne,-i fiecare.

Ce-i de singur fiecare!".

Poemele despre grai, despre cântăreții limbii române sunt alte texte şi pretexte, în limbajul poetului, de înălțare în formule baladeşti a „mănăstirilor de iubire", mascând un sentimentalism melodios pe alocuri artificializat. „Precuvintele" (probabil un dialog de creație cu necuvintele lui Nichita Stănescu) sunt stările de suflet care definesc inspirația autentică: „Există o stare de dinaintea cuvintelor,/ pe care profeții şi azi/ o-mpart ca pe-o bucată de pâine/ să nu moară de foame.// Există.// Cei crucificați pentru un basm,/ cei schingiuiți pentru-o frază,/ cei de cai pentru un poem –/ o ştiu". E starea cunoscută de „cei chemați,/ ca nişte acrobați/ pe gura unei prăpăstii". În viziunea poetului „A scrie cu precuvinte – e ca şi cum/ ai scrie cu înseşi/ obiectele şi întâmplările;/ tu ai declanşa sorii şi tu i-ai stinge". În îmblânzirea cuvintelor, poetul spune că ar vrea: „ CUVÂNTUL să-l simt/ pulsând, sub mâna mea, ca o tânără fiară,/ fără să ştiu nici eu prea bine ce are de gând:/ să se lase-mblânzit/ sau, lăcomos, să mă sfâşie…".

În „Mierla domesticită" (1992) se reia magistral ideea profetului fals, condamnând poeții de curte, afonia „păsărilor surde": „Pasăre crescută cu grăunțe,/ ce s-a dezvățat demult să zboare,/ vezi cum vântul, umilit, tresare/ atingându-se de penele ei unse,/ şi în ochii ei – cum cerul moare.// Mută umblă printre orătănii/ şi adoarme grasă pe stinghii;/ pasărea amiezilor pustii/ timpu-şi pierde-n căutarea hrănii/ sau batjocorită de copii.// Lângă vraful acela de grăunțe/ câteodată stă – parcă – a murit –/ şi sub ceru-n treuce prăvălit –/ tot mai mult aduce-a râgâit/ cântecul, ce dat i-i s-o anunțe.// Numai ochii ştiu să o denunțe, când o boare de vântuț tresare,/ pe această mută zburătoare/ ce-a schimbat un cer fără hotare/ pe o troacă plină cu grăunțe".

Este aici ceva ce aminteşte de paradoxul poeticii eclectice, în care se probează lucruri şi principii incompatibile în canonul modernist de poeticitate: orfismul şi mesianismul, un subiect cu „turbulențe" (Ion Simuț), atât în dreapta, cât şi în stânga Prutului. De la paşoptişti la Octavian Goga, Ion Pillat, Ioan Alexandru şi Adrian Păunescu etc., pe de o parte, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, George Bacovia, Nichita Stănescu, Marin Sorescu până la postmodernişti, pe de altă parte, iar la noi, de la Mateevici, Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi la Nicolae Dabija, Ion Hadârcă şi Andrei Țurcanu conceptul modern de poezie e tot pus la încercare.

BDD-A6767 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:09 UTC)

Un aer de oboseală şi zădărnicie, de credinţă şi tăgadă, intuim în „Dreptul la eroare” (1993); de la un timp, „pentru tot ce se întâmplă-n ţară/ nu răspund miniştrii, ci poeţii” („Întoarcerea lui Eminescu”). În volumele „Lacrima care vede” (1994), „Libertatea are chipul lui Dumnezeu” (1997) şi „Cercul de cretă” (1998) poetul recurge ingenios la „tema cu variaţiuni”, reia motive mai vechi, disimulând un sentimentalism melodios:

„N-aveam nici timp, n-aveam nici vreme
să ne croim altfel de sorţi,
retraşi în imnuri şi poeme
eram, ca dincolo de morţi…

Şi doar poemele acele
de dragoste şi dor cumplit –
opreau oştirile să intre
în ţara-n care ne-am iubit”.
(„N-aveam nici timp, n-aveam nici vreme”)

Ajuns la vârsta toamnei devreme, sentimentul preaplinului îl împovărează: „Lumina zilei către apus/ ca o frunză tremură-n vânt./ Am prea multe de spus/ şi – nici un cuvânt” („Toamnă devreme”). Miniaturile sunt simpatice prin clasicitatea formulei căutate:

„Precum pădurarul copacii buni de tăiat –
moartea ne-nseamnă.
Nici n-a început vara
şi de-acum e toamnă.

Linişte asurzitoare,
pe care – ca pe un poem – o înveţi.
Nisipul din clepsidră
e plin cu praf de poeţi”.
(„Clepsidră”)

Într-o altă criză a identităţii sale poetice (un însemn sigur al modernităţii), el se anamorfozează într-un cuvânt bun de rostit: „Spun cuvinte/ şi cuvintele/ mă modelează/ până devin/ şi eu/ ceva bun de rostit…” („Spun cuvinte”), alteori, uşor artificializat, devine fotograf de fulgere: „Eu fotografiez fulgere/ despicând bezne,/ ceruri,/ sau brazi;/ pe dealurile cele mai înalte,/ pe blocurile cele mai suple,/ lângă arborii bătrâni şi însinguraţi/ le momesc;/ periculoasă profesie,/ aproape la fel de periculoasă/ ca viaţa însăşi –/ să fotografiezi fulgere./ Şi-n timp ce unele lovesc în mine –/ mai reuşesc/ să le scapăr.// Vă las ca amintire/ acest fulger/ care am/ fost”. („Fotograful de fulgere”)

O moarte în văzul lumii e în „Al cincilea anotimp”. „Urmele lui Dumnezeu”, „Rugăciunea”, „Tăceri asurzitoare”, „Grădini în toamnă”, „Abracadabra”, „Întemeietor

BDD-A6767 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:09 UTC)

de religii", „Corăbieri pe uscat", „Fotografi", „Biblioteca" etc. sunt poeme în care se exprimă ipostaze mesianice în variante noi: „În timp ce duşmanii te răstignesc/ fotografii îţi cer să zâmbeşti". („Fotografii")

Un superb poem, în cheie mesianică, e „Cetate asediată", expresia stării de teroare permanentă în care se află Basarabia. Interogaţia-imprecaţie – „Ce caută poeţii în biblioteci,/ când ei sunt aşteptaţi pe baricade?!" – readuce în prim-plan ideea sacrificării în numele idealului naţional. Aici aflăm chintesenţa poeziei sale, reductibilă la un adevărat apostolat cultural, pe care unii o tratează cu condescendenţă. Fără îndoială, frumoasă şi exactă e această apreciere a lui Grigore Vieru despre locul lui Dabija în istoria contemporană a Basarabiei: „Un filozof antic clasifica profesiunile, în funcţie de importanţa lor socială, în felul următor: pe locul întâi situa preotul, pe locul doi – oşteanul, pe locul trei – învăţătorul, pe locul patru – filozoful. Şi abia pe ultimul loc – poetul. Dar, zice filozoful, sunt vremuri când lipseşte şi preotul, şi oşteanul, şi învăţătorul, şi filozoful. Şi atunci poetul trebuie să-i suplinească pe toţi. Un astfel de poet este Nicolae Dabija, poate cea mai complexă personalitate culturală din Basarabia. Unul dintre cei mai de seamă poeţi contemporani, cercetător profund şi original al literaturii vechi româneşti, autor de manuale şcolare.., animator al vieţii politice şi, credem că nu exagerăm, un eminent publicist, inima celei mai vibrante publicaţii basarabene «Literatura şi arta»… Nicolae Dabija este o vie dovadă că Basarabia nu a murit şi n-are când să moară".

În „cetatea asediată" poetul, „mereu rănit/ când de cuvânt,/ când de cuţit", născut să învingă, nu să plângă, are conştiinţa trăirii totale: „în zbucium doar m-am odihnit":

„Eu nu pot spune:
mi se pare c-am trăit.
Eu am trăit cu adevărat.
Şi-am suferit
şi am sperat…
Eu nu pot spune:
mi se pare c-am trăit".
(„Remember")

Dar la urma urmelor sau poate înainte de toate, poezia lui Dabija se asociază cu trandafirul. Cu adevărat, simbolistica trandafirului este extraordinar de cuprinzătoare şi bogată, s-au scris atâtea volume despre semnificaţia lui mistică, despre nevinovăţie, puritate, dragoste cerească etc.

În poezia lui Dabija trandafirul este un simbol al manifestării diferitor forme existenţiale, al învierii şi al nemuriri, al permanenţei în istorie, al legături dintre generaţii. Trandafirul, ca avere spirituală, este lăsat copiilor săi: „Copiii mei, îşi toarce steaua firul – /cu poezia nu aduni avere:/ vă las ca moştenire trandafirul,/ lumina lui de pace şi durere".

Poetul lasă moştenire frumuseţea şi delicateţea trandafirului înflorit, dar şi forţa lui magică, în alt plan, duritatea caracterului, a modului său de a fi: „Şi spinii, ce văzduhurile ară:/ să sângeraţi de ei,/ în veşnicii,/ mireasma, care-n orice primăvară –/ deşteaptă şerpii/

BDD-A6767 © 2013 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:09 UTC)

îngropați de vii…”. Trandafirul devine simbol al inițierii în forțele şi misterele vieții. Omul de creație transmite urmaşilor „cartea visată”, frumusețea sufletului său pe care nu i-o poate răpi nimeni: „Mireasma să i-o smulgi e foarte greu,/ nici nu i-o poți căra cu coviltirul,/ sau în bucăți s-o-mparți c-un ferăstrău:/ vă las ca moştenire trandafirul”. Trandafirul e asociat cu stema, cu Țara de pe ambele maluri de Prut, mireasma lui învăluie tot ce are mai scump poetul, trandafirul, un îndemn la sacrificiul suprem în înfruntarea marilor primejdii: „Iar dacă-l veți iubi/ cu-adevărat –/ în veci n-o să vi-l poată răpi nime:/ chiar de-i va smulge tufa vreun gealat,/ un fir de rădăcină tot rămâne!”. // Mireasma lui scrie pe vânt poeme./ …Dar când se încâlceşte-n rami zefirul –/ tufele scunde ard ca nişte steme!// Vă las ca moştenire trandafirul”. („Testament”)

Într-un alt context, trandafirul, această floare a florilor sau cum i se mai spune „regină a florilor” (Sappho), simbol al luxului şi al plăcerii, al fericirii şi iubirii, e luat la rost într-o serie de interogații-imprecații: „Domnul nostru trandafire,/ ce ştii tu despre iubire?!/ Tot mereu altcineva/ te-a iubit pe dumneata;/ tu-ai iubit pe cineva?// Larg e-n jurul tău prierul,/ cu un spin/ înjunghii cerul./ Te-ai ivit/ să fii iubit/ în grădinile domneşti;/ nu te naşti ca să iubeşti.// Domnul nostru trandafire,/ ce ştii tu despre iubire?!/ Pe tine te-adoră toți:/ sfinți şi hoți,/ cei cuminți şi cei netoți.//Peste-a serii pâlpâire/ parcă eşti o mănăstire/ de miresme, trandafire!/ Înfloreşti –/ parcă soseşti,/ te usuci –/ parcă te duci.// Dragul nostru trandafire,/ ce ştii tu despre iubire?”. („Trandafirul”)

Cu alte cuvinte, pe de o parte, poetul cântă trandafirul ca acesta să crească, pe de altă parte, îl condamnă pentru candoarea, singurătatea şi simplicitatea lui („ce ştii tu despre iubire?!”). În cântarea trandafirului (alias, a realității), aflăm două linii definitorii pentru poezia sa, care contravin, se exclud reciproc în teoriile canonice: poezia militantă şi „poezia pură”, două principii ireconciliabile în teoria conceptului modern de poeticitate. E paradoxul modelului său poetic, pentru că la Dabija poezia orfică se amestecă armonios cu poezia militantă, la fel cum viața se amestecă ireconciliabil cu moartea.

Pentru poetul postmodern, inaderența la tipul de poet tribun e un blazon, la Dabija, dimpotrivă, poezia, fără componenta mesianică, e o „aripă sub cămaşă”. Aşadar, esențial pentru poetica lui Dabija rămâne şi astăzi caracterul paradoxal al imaginarului, al întregului său sistem poetic, al relațiilor lui antinomice. Principii care se exclud reciproc la scară globală sunt relevate de paradoxurile imaginii locale, lumea poetului, a „cerului lăuntric”, este finită şi infinită concomitent, e alcătuită din lucruri simple, dar, în acelaşi timp, nu chiar atât de simple, pentru că nu există nimic simplu la el: profetul e mut, săgeată înfiptă-n aer”, poezia e o „aripă sub cămaşă”, o „mierlă domesticită”, o „lacrimă care vede” etc.; „libertatea are chipul lui Dumnezeu”, altă dată, lumea lui e a unui „cerc de cretă”, o lume în „al cincilea anotimp”.

ALEXANDRU BURLACU
Institutul de Filologie
(Chişinău)

BDD-A6767 © 2013 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 20:52:09 UTC)